

Η εσχατολογική προοπτική του χριστιανού

/ [Πεμπτουσία](#)

image not found or type unknown

Η εσχατολογική προοπτική του χριστιανού, η αρετή της ελπίδας με την οποία πορεύεται στον παρόντα κόσμο γίνεται ο σύνδεσμος για μια ηθική, που αποβλέπει και επιζητεί την βίωση μιας άλλης πραγματικότητας: «(ο ορθόδοξος) δεν ειν' περιωρισμένος στον παρόντα κόσμο, που τον εβλέπει σα ξένο στου λόγου του, αλλά, τείνωντας κατ'ευθυωρίαν το νου του εις το Θεό, και έχωντας την ελπίδα του εκεί αμέσως το θείο του πρόσωπο, μελετά και γυμνάζει σ'αυτό τη διανοιά τ' απ' εδώ. Πράττει λοιπόν τα καλά για να γένη, άξιος σ' εκείνο όπου ελπίζει, και δε κάμνει τα κακά για να μην το χάση[1]».

Εχει συνείδηση πως δεν φτάνει μόνο η πίστη αλλά είναι αναγκαία και τα έργα, η εφαρμογή της αρετής[2]. Ούτε πίστη χωρίς έργα ούτε έργα χωρίς πίστη: «Καταπείθεται πως πρέπει να εξασκή και τα δύο επίσης, σαν αναγκαία και τα δύο εξ ίσου στη σωτηρία του[3]». Η αγάπη προς τον Θεό είναι αληθινή, εάν εκφράζεται ως αγάπη για τον συνάνθρωπο και εκθειάζεται η ειλικρίνεια και η ευθύτητα ενώ στιγματίζεται η υποκρισία[4].

Ο χριστιανός επίσης συνδέει την ζωή του με την μέλλουσα μακαριότητα που βρίσκεται στην ενωσή του με τον Χριστό. Αυτός, εκτός από την σωτηρία,

προσφέρει και το πρότυπο της ηθικής δραστηριότητας και έτσι η ζωή του χριστιανού γίνεται μια μίμηση της ζωής του Χριστού: «Ο νους τ', ακολούθως, είναι προσηλωμένος σ' εκείνον που θέλει αυτός μαζί του να ενωθή και να ζήσει αιώνια μέσα του, ο έστι στην παντοτινή του μακαριότητα• το εναντίον, πλήν, σα να μην το ξέρη, γιατί δεν τόχει για λόγου του. Όθεν, ώντας ευχαριστημένος για την ολίγη και μεγάλη σοφία που ευδόκησ' αυτός τ' ο Θεός να τον μεταδώση, με γλώσσα ανθρωπινή, τ' άλλα, α δεν ειν' προκομμένος, τ' αφήνει στους θεολόγους και διδασκάλους της Εκκλησίας, δίδετ' όμως να τον μιμηθή όσο μπορεί στο να' ναι άγιος σαν κ' εκείνονα' [5]»

Επιπλέον ο χριστιανός, ασκώντας την αρετή της μετανοίας, αποφεύγει να επαναλάβει τα σφάλματα του παρελθόντος και ταυτόχρονα με διακριτικότητα και εμπράκτως διδάσκει τον συνανθρωπό του: «...ειδέ και ξεπέση εκ συναρπαγής σε κανένα σφάλμα, το εξαλείφει με τη συντριβή, με την ικανοποίηση, και με τη χρυσή τους κορωνίδα, την αποχή• ειν' ευεργετικός στον πλησίον του, και με το παραδειγμά του τον διορθώνει' και δεν τον ελέγχει ποσώς, γιατί ξέρει πως με τούτο περισσότερο τον σκληρύνει[6]».

Στην ίδια συνάφεια αναφέρεται στον Πλάτωνα και τον συμβιβάζει με τον Χριστιανισμό κυρίως στο θέμα της ύπαρξης και της αθανασίας της ψυχής όπως και των τελικών αιτίων και της θείας Πρόνοιας[7]. Παρατηρούμε πως ο Καταρτζής, μολονότι αποδέχεται και αναβαθμίζει την έννοια του φιλοσόφου, αξιολογεί ως υπέρτερο τον χριστιανό[8], αφού σε αυτόν δεν είναι αναγκαία η φιλοσοφία για την σωτηρία του. Όμως θεωρείται απαραίτητη η γνώση της φιλοσοφίας[9] για τους χριστιανούς, τόσο στο ποιμαντικό τους έργο όσο και όταν κατέχουν κοινωνικά αξιώματα: «Ο χριστιανός δεν έχει χρει' από τη φιλοσοφία για τη σωτηρία του, και τη φιλοσοφία την έχει σαν έναν απλό του καλλωπισμό. Και μηδέ τη χρειάζετ' απλως, παρά μόν' όταν είναι διδάσκαλος της εκκλησίας, σχολάρχης, ή άρχων λαού[10]».

Παραφθορά της φιλοσοφίας αποτελεί η αθεία και αντίστοιχα του χριστιανισμού η δεισιδαιμονία: «...το φιλόσοφο πρέπει να τον λέμε σοφό φρόνιμο, και τον άθεο σοφό ζαβό• και πάλε, το χριστιανό μας να τον ονομάζουμε πιστό φρόνιμό, και το δεισιδαιμονά του πιστό ζαβό[11]».

Εδώ έχουμε την σαφή διαφοροποίηση του Καταρτζή από τον κοινό τόπο του γαλλικού διαφωτισμού, που θέλει να κατατάσσει από κοινού, τόσο την απιστία, όσο και την δεισιδαιμονία. Για παράδειγμα στην «Πραγματεία περί ανεξιθρησκείας» του Βολταίρου[12], έχουμε ανάλογες διαπιστώσεις[13], όπως και σε πολλά άρθρα της εγκυκλοπαίδειας[14]. Ειδικότερα είναι γνωστή η απαξιωτική[15] στάση του Βολταίρου για την ορθοδοξία[16], ειδικά στην Ρωσική εκδοχή της, αν και ποτέ δεν

είχε επισκεφτεί ορθόδοξη χώρα[17] και εντάσσεται στην εν γένει απαξιωτική αντιμετώπιση των θρησκειών[18], που θεωρούνται ότι εμφορούνται από προκαταλήψεις, δεισιδαιμονίες και φανατισμούς[19].

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[1] «Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», αυτόθι, σ.74.

[2] «Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», αυτόθι, σ.87.

[3]«Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», αυτόθι, σ.88.

[4] «Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», αυτόθι, σ.88.

[5] «Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», αυτόθι, σσ. 74-75.

[6] «Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», αυτόθι, σσ.74-75.

[7]Π. Κονδύλης, Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Οι φιλοσοφικές ιδέες, ένθ'ανωτ., σ.239.

[8] «Ετζη και αλλιώς, όμως, δεν διαφέρει (ο Χριστιανός) σε άλλ' απ' εκείνονα παρά πως είν' θεολογικότερός του στα θεία και τελειότερός του στην αρετή», Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», ένθ'ανωτ., σ.80.

[9] G. P. Henderson, Η αναβίωση του Ελληνικού στοχασμού 1620-1830, Η Ελληνική φιλοσοφία στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, μτφρ. Φ. Κ. Βώρου, Αθήνα 1994, σ. 22.

[10]«Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», ένθ'ανωτ., σ.77.

[11] «Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», αυτόθι, σ.80.

[12] Ο Βολταίρος (το πραγματικό του όνομα ήταν Francois Marie Arouet le Teune), αποτελεί εμβληματική μορφή για τον ευρωπαϊκό διαφωτισμό και η αξία του έγκειται όχι τόσο στην πρωτότυπη συμβολή του στην φιλοσοφία, που φαίνεται να αναδιαπραγματεύεται γνώμες προγενεστέρων φιλοσόφων, όσο στο ότι θέτει νέα θεμέλια στον ευρωπαϊκό πολιτισμό, αφού με την εν γένει παρουσία του δημιουργεί τον «διάδοχο του χριστιανισμού»... Έχει υποστηριχθεί σχετικά με την ποιότητα του έργου του, ότι εκτός από το ενδιαφέρον που διατηρούν τα «Φιλοσοφικά διηγήματα», επειδή εκφράζουν τον αγώνα του ανθρώπου να συμφιλιωθεί με το κακό που ενυπάρχει στην ύπαρξη, σχεδόν οτίδηποτε άλλο διαπραγματεύτηκε, δύσκολα διαβάζετε σήμερα, «εξαιτίας των τοπικά προσανατολισμένων θεμάτων του, και του μονότονου, προπαγανδιστικού ύφους ενάντια στον χριστιανισμό» , μολονότι δεν δήλωνε

άθεος, αλλά πίστευε στην διακυβέρνηση του κόσμου από μια ανώτερη δύναμη. βλ. Gray John, *Ο Βολταίρος και ο Διαφωτισμός*, μτφρ. Ειρ .Ραζή, εκδ. Ενάλιος, Αθήνα 2004, σσ. 10-18.

[13] Σχετικά με την ηθική δραστηριότητα αμφιταλαντεύεται, ανάμεσα στην σχετικότητα των αξιών, που αρχικά υποστηρίζει ότι υφίσταται σε κάθε διαφορετικό πολιτιστικό πλαίσιο, και την ύστερη άποψή του περί της υπάρξεως ενός έμφυτου «αισθήματος ανθρωπιάς», βλ.Π. Κονδύλης, *Ο ευρωπαϊκός διαφωτισμός, ένθ'ανωτ.*, σσ. 72-73.

[14] Κ. Θ. Δημαράς, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός, ένθ'ανωτ.*, σ.238.

[15] Την ενάρτη συμπεριφορά, την εννοεί μονάχα στην αλληλεπίδρασή της με το κοινωνικό σύνολο, ενώ όσες αρετές καλλιεργούνται ξέχωρα από την κοινωνική τους πραγμάτωση θεωρούνται άχρηστες. «Τι με ενδιαφέρει πού είσαι εγκρατής; Τηρείς απλώς μίαν επιταγή υγιεινής ζωής: θα ζήσεις λοιπόν καλύτερα και σε συγχαίρω γι' αυτό. Έχεις μέσα σου πίστη και ελπίδα, σε συγχαίρω ακόμη θερμότερα: θα σου χαρίσουν την αιώνια ζωή. Οι θεολογικές αρετές σου είναι θεία δώρα, οι θεμελιώδεις αρετές σου αποτελούν λαμπρές ιδιότητες που σε καθοδηγούν αλλά δεν συνιστούν αρετές σε σχέση με τον πλησίον. Ο σώφρων άνθρωπος κάνει καλό στον εαυτό του, ό ενάρτος κάνει καλό στους άλλους», βλ. Voltaire, *Επιλογή από το φιλοσοφικό λεξικό και τις Φιλοσοφικές επιστολές*, μτφρ.. Α. Παπαγιαννίδης, εκδ. Πόλις, Αθήνα 1999, σ. 28.

[16] Εξαιτίας του θανάσιμου μίσους του για τον φανατισμό, που τον εντοπίζει στην Αγία Γραφή, εκφράζει την αντίθεσή του στην εξ' αποκαλύψεως πίστη, δέχεται την κατά λόγον πίστη και τους προερχόμενους εξ' αυτής ηθικούς νόμους, ενώ παράλληλα ασκεί κριτική στον Leibniz και την «Θεοδικία» του, προτιμώντας να αφήσει ο ίδιος άλυτο το πρόβλημα του κακού. βλ., Αναστ. Γιανναράς, *Ο Αγγλικός εμπειρισμός και ο Γαλλικός Διαφωτισμός*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1976, σσ.96-98.

[17] Wolff Larry, *The Enlightenment and the orthodox world*, ένθ'ανωτ., σ. 27.

[18] Συμπληρωματικά, αναφορικά με την σχέση του με την θρησκεία, «αποκήρυττε τον αθεισμό» και θεωρούσε, όπως όλοι οι δεϊστές, την θεία πρόνοια, φορέα της θείας καλωσύνης προς τον άνθρωπο. βλ. Hampson Norman, *Ο Διαφωτισμός, Μια αποτίμηση για τις παραδοχές, τις θέσεις και τις αξίες του*, μτφρ. Δ. Μπελικούδη, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σσ. 96-98.

[19] Wolff Larry, *The Enlightenment and the orthodox world*, ένθ'ανωτ., σ.39.

***Παρατήρηση:** το παρόν άρθρο αποτελεί το πέμπτο μέρος εκτενούς αφιερώματος στις θέσεις του Δημητρίου Καταρτζή, για τη σχέση Φιλοσοφίας και Χριστιανισμού (με γενικό τίτλο: ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΤΑΡΤΖΗ), το οποίο επιμελήθηκε ο θεολόγος -

φιλόλογος Νικόλαος Μητρόπουλος και δημοσιεύεται από την ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ σε συνέχειες.